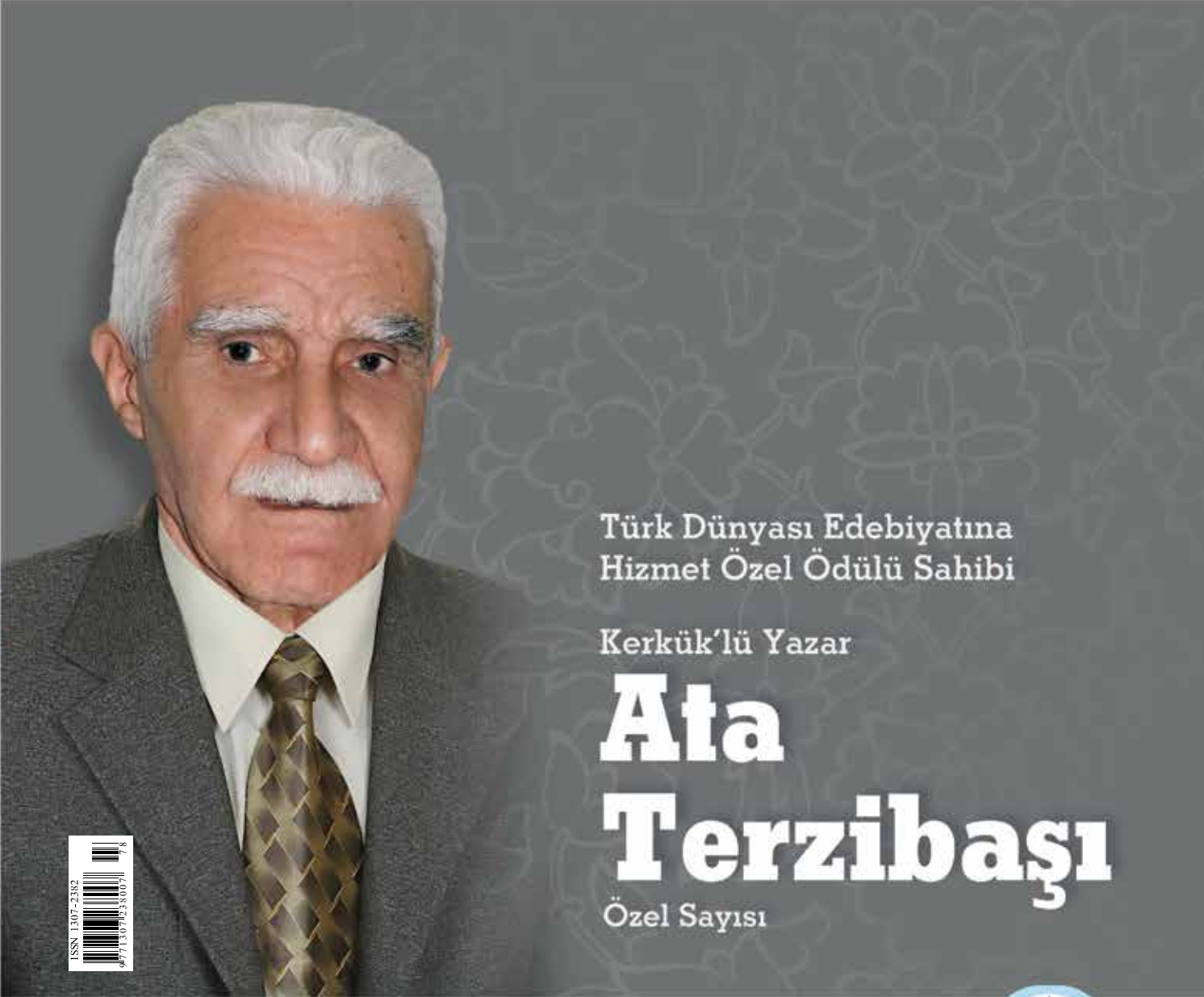

Kardeş Kalemler

A Y L I K A V R A S Y A E D E B İ Y A T D E R G İ S İ

Türk Dünyası Edebiyatına
Hizmet Özel Ödülü Sahibi

Kerkük'lü Yazar

Ata Terzibaşı

Özel Sayısı

Osman Hubiyev • Ufuk Tavkul • Süleyman Pekin • Zamirbek İmanaliyev • İbrahim Türkhan
Onur Çelik • Azize Kaya • Adem Yeşil • Osman Oğuz • Suphi Saatçi • Aydın Kerkük • Şükrü Elçin
Erşat Hürmüzlü • İzzettin Kerkük • Mehmet Ömer Kazancı • Mahir Nakip • Önder Saatçi
Enver Mehmedhanlı • Alpertunga Altaylı • Abdulvahap Kara • Berik Şahanlı • Malik Otarbayev
Kamuran Özaktürk • Nesrin Askeran Ünal • Reşad Mecid • İmdat Avşar • Rahmi Ali

Ata Terzibaşı: Irak'ta Türk Dilinin Yılmaz Bekçisi

ÖNDER SAATÇİ*

Türkler, fırtınalı bir tarihin cereyan ettiği Irak coğrafyasında, dilleriyle ve ortaya koydukları kültür birikimiyle bin yıla yakın bir zamandan beri var olagelmışlerdir. Bu birikim dilimizin ve halk edebiyatımızın bütün dallarını besleyecek kadar zengindir. Irak Türklerinin bu zengin kaynaklardan bugün dahi beslendikleri bir hakikattir. Fakat, milletler kendilerini var eden dil ve edebiyat kaynaklarını zamanın akışına bırakamazlar. O dilin ninnileriyle büyümüş, türküleriyle boy atmış, şiirleriyle coşmuş, atasözleriyle şahsiyetini bulmuş, hassas yürekli, açık fikirli, irfan sahibi, araştırmayı, öğrenmeyi hayatının gayesi bilen ve en önemlisi, eli kalem tutan erlere ihtiyaç duyarlar. İşte, Irak Türkleri arasında bu ulvi gayeye hizmet eden en önde gelen isim Ata Terzibaşı'dır.

Terzibaşı doksana yaklaşan uzun ömrü boyunca bitmez tükenmez bir enerjiyle çalışmış, bütün mesaisini milletine adanmış bir irfan işçisi. O, kendisiyle yapılan bir röportajında,

"Bana göre en iyi yazar milletine hizmet edendir." (EHA 1965: 14-15) diyerek eserlerinin ardında yatan itici gücün ne olduğunu bildiriyor. Bu yüzden, Terzibaşı dünden bugüne Irak Türklüğünün merkezi olan Kerkük'te yaşadığı her anı değerlendirecek, bir saniyesini bile zayı etmeden Türk dünyasının bu köşesinde filizlenen dil, edebiyat ve folklorumuzun çeşitli dallarına ait malzemesini toplamış; işlemiş, üzerinde derin, nitelikli, doyurucu in-

celemelerde bulunmuş ve bunları ilgililerin istifadesine sunmuştur. Onun eserleri yalnız Irak'ta okunmamış, Tahran, Bakü ve Türkiye'de de Irak Türklüğünü araştıranlara birer kılavuz olmuştur(S. Saatçi 1997: 444). Bugüne kadar, çeşitli süreli yayınlarda 300'den fazla Arapça ve Türkçe makaleye imza atan Terzibaşı, milletine, çoğu birkaç cilt tutan 27 kitap armağan etmiştir (Nakip 2007: 347, 351; Kerkük 2004b: 24-28). "Armağan" kelimesini bu cümlede mecaz anlamıyla kullanmış değiliz. Çünkü Ata Terzibaşı bugüne kadar yayımladığı kitaplardan bir kuruş bile kazanmamış-

* 1966 Kerkük'te dünyaya gelmiştir. 1980 yılından beri Türkiye'de yerleşmiş bulunuyor. Çeşitli okullarda dil öğretmenliği yapan Önder Saatçi 1997 yılından bu yana S. Demirel Üniversitesi/ Türk Dili Okutmanı/ Türk Dili Bölümü Başkanlığı/ Doğu Yerleşkesi/ Ertoğuş Bey Derslikleri / Çünür İsparta'da çalışmaktadır.

tır. Bu tutumu onun içindeki hizmet aşkının ve mensubu bulunduğu Türk milletine karşı duyduğu derin sevginin en güçlü delilidir.

Ata Terzibaşı'nın Kerkükle ilgili eserlerinin büyük bir kısmı edebî türler, edebiyat tarihi, basın tarihi ve folklor araştırmalarına yöneliktir (Nakip 2007: 351). Bundan dolayı, bugüne kadar Terzibaşı, daha çok edebiyat ve folklor araştırmacısı kimliğiyle öne çıkmış, onun dil üzerine yazdıkları ve ortaya koydukları diğer ürünleri kadar dikkat çekmemiştir. Biz bu yazımızda Ata Terzibaşı'nın Türk diline olan hizmetlerine ışık tutmaya, böylece onun, nisbeten karanlıkta kalmış bir yönünü, elimizden geldiğince aydınlatmaya çalışacağız. Terzibaşı'nın Türk diliyle ilgili çalışmalarını birkaç alt başlık altında toplamayı uygun bulduk. Yazımızda Terzibaşı'nın dil ve imlâ anlayışı, derlemciliği ve Türk Dil Kurumuyla ilişkileri, gazeteciliği ve eğitimde Türkçenin kullanılması meselelerindeki görüş ve yaklaşımlarını gözler önüne serecek, bu hususlara ışık tutmak yoluyla yeni nesillerin onun irfan denizinden feyzalmasının yolunu açmaya gayret edeceğiz.

Ata Terzibaşı'nın Türk Diline Bakışı:

Musul vilâyetinin Osmanlı'dan koparılmasının ardından Irak Türkleri en çok ana dillerini kullanma ve yaşatma hususunda sıkıntı çekmişlerdir. Irak'ın 1925'teki krallık anayasasında Türklerin nüfusça fazla oldukları yerlerde, devlet okullarında ana dilleriyle eğitim alabileceklerine dair maddeler bulunmaktaydı (E. Hürmüzlü 2003: 20). Fakat Irak Türklerinin bu ve daha başka hakları zamanla görmezden gelinmiş, erimiş ve nihayet yok edilmiştir (Ö. Saatçi 2011: 16-18). Hatta, Irak Türklerinin Türkiye'yle bağını kuran yegâne vesile olan dilin adı bile, 1958'deki anayasa tadilatında, Irak makamlarınca "Türkmence"ye dönüştürülerek Irak Türklüğünün soy, dolayısıyla dil bakımından daha çok Orta Asya'yla bağlantılı olduğu izlenimi verilmek istenmiş, yeni nesillerde bu duygunun yer etmesine çalışılmıştır. Buna mukabil Irak Türkleri, bütün yazılı verimlerini, zor şartlar altında da olsa geçmişte olduğu gibi Türkçeyle, hem de Türkiye Türkçesiyle ortaya koymuşlardır.

İşte, bütün bu badirelerin ve hengâmelerin içinde yoğrulmuş Irak Türklerinin bağrından doğan Ata Terzibaşı, Arapçaya olan derin vukufiyetine rağmen, gerek basın yayındaki Türkçe yazılarında gerek eserlerinde, ısrarla Türkiye Türkçesini kullanmıştır. Bununla da yetinmeyen Terzibaşı dil üzerine birkaç yazı da kaleme alarak bu husustaki kararlılığını ortaya koymuştur. Onun "Yazı Dili Konuşma Dili" başlığını taşıyan makalesi dile bakışını aksettiren en önemli belgedir. Bu yazıda Terzibaşı Türkçenin konuşma diliyle yazı dili arasındaki farkların diğer dillerdeki gibi derin olmadığını, bu durumun Türkler için bir kazanç olduğunu, Irak Türklerinin yazı dilinin de İstanbul ağzına dayanan Türkiye Türkçesi olduğunu ifade eder. Yazısında Arapçayla bazı mukayeselere de yer veren yazar, Kur'ân-ı Kerîm'in, Arapçanın bugünlere gelmesinde önemli bir rol oynadığını, Türk yazı dilinin de temellerinin, nesirde Dede Korkut Kitabı, şiirdeyse Yunus Emre Divanı olacağını vurgular. Ağızlarınsa ancak halk edebiyatı örneklerinin yazıya geçirilmesinde kullanılabileceğini; böylece dilin çeşitli coğrafyalardaki tarihî gelişim sürecinin de aydınlanacağını yazar (Terzibaşı 1962 b: 27). Terzibaşı bu düşünceleriyle Irak Türklüğünü, kültür kökleri bakımından doğrudan doğruya, ait olduğu yere, Türkiye'ye bağlamış olur. Zaten, Türkiye Türkçesi uzun asırlardan beri Irak Türklerinin yazı dilidir. Irak Türklüğünün bekası da bu geleneğe sınıksız sarılmaktan geçer.

Terzibaşı'nın dilciliğindeki bir başka cephe de dilde özleşmeyi ve yenileşmeyi esas almıştır. O, gerek eserlerinde gerek süreli yayınlarındaki yazılarında her zaman sade bir dil kullanma yolunu seçmiş ve bunu şuurlu bir şekilde devam ettirmiştir. Terzibaşı, bu husustaki düşüncelerini sağlam bir zemine oturtur. Dilde özleşme meselesini işlediği "Irak Türkleri ve Dil Özleşirmesi" makalesi bu meselelerin enine boyuna ele alındığı ve orijinal sayılabilecek bazı fikirler taşıyan, çok aydınlatıcı bir yazıdır.

Ata Terzibaşı Irak Türklerinin yazı dilinin özleştirilmesinde 1950 yılını milât kabul eder. Ona göre, bu tarihten önceki yazarlar ve şairler arasında, eserlerinde şuurlu bir şekilde öz Türkçe kullananlar olmadığı gibi bu tarihten sonra da

Irak Türkleri arasında eski dille yazı yazanlara pek rastlanmaz (Terzibaşı 1968b: 49).

Terzibaşı dilde özleşmeyi bazı esaslara da bağlamaktadır. Ona göre, dilde özleşirme tedrici(adım adım) olmalıdır. Bu tutumuyla yazar, hem Türkiye'deki "devrimci" dil politikalarını yakından takip ettiğini hem de meseleyi ilmî zeminde tutmaya gayret ettiğini gösterir. O, dilin özleştirilmesinde daha başka birtakım prensiplerin de altını çizer. Terzibaşı'ya göre, dil özleşirmeleri Türk dünyasının mensupları arasında anlaşma oranını düşürmemeli aksine, yükseltmelidir. Bu yüzden farklı ülkelerdeki dil özleşirmesi çabalarının da yazarlar tarafından dikkatle takip edilmesi gereğini hatırlatır. Bir başka deyişle, Terzibaşı özleşirmede tekelciliğe karşıdır. Taassuba varan "Ben yaptım, oldu." diye nitelendirilecek tutumların, Türk milletinin mensupları arasında derin uçurumlar meydana getireceğini bu alandaki yazılarıyla ihtar eder. Nihayet Terzibaşı, *Halkımızı âdeta yeni bir dil öğrenme çabasına zorlamayalım.* diyerek dil özleşirmesinin, şirazesinden çıkmaması gereğini kesin bir dille ortaya koyar(Terzibaşı 1968b: 47-49).

Ata Terzibaşı, dilde özleşirmenin, Türkiye'deki gibi kelime türetme, eski eserlerdeki Türkçe kelimeleri kullanma, birleşik kelimeler yapma, konuşma dilindeki kelimelerin yazı diline aktarılması, yaşayan kelimelere yeni anlamlar yükleme gibi yollarla gerçekleşeceğini hatırlatırken (Terzibaşı 1968b: 48), dil özleşirmesinde mahallî tecrübelerin de dikkate alınmasından yanadır (Terzibaşı 1966b: 46). Meselâ, Irak Türkleri Türk Dil Kurumunca uydurulan kelimelerden, ancak kendi dil zevklerine uygun olanlarını almakta; buna karşılık, kendileri de hayatın akışına uyarak birtakım kavramları yeni kelimelerle karşılama yoluna gitmektedirler. Bu hususta yazarın verdiği örnekler şunlardır: *açar*(tornavida), *demirat*(bisiklet), *emceklik*(sütyen), *günsayan*(takvim), *kulaklık* (stetoskop), *resimalan*(-fotoğraf makinesi), *saçma*(av tüfeği), *yerdögen*(asfalt silindiri) (Terzibaşı 1968b: 48). Bu örnekler yeni kelime yapımında Türk dilinin mantığından uzaklaşmadan hareket edildiğinin, ölü kelimelerle değil canlı köklerle işe girildiğinin göstergeleridir. Bundan başka

Terzibaşı, dil özleşirmesinde her zaman eski kelimeler yerine yenilerinin konamayacağını da vurgular. Bunun için bazen, yazıda eski kelime kullanmayı tercih etmeyen yazarların, anlatmak istediklerini, okuyucunun rahatça anlayabileceği bir başka cümleyle anlatma gayreti içine girdiklerini anlatır ve bu yolun da yabana atılmamasını tavsiye eder. Terzibaşı, bu yolla hem yabancı kelimedenden sakınılacağını hem de konuşma diliyle yazı dilinin birbirine yaklaşacağını belirtir(Terzibaşı 1968b: 47-48).

Ata Terzibaşı dil özleşirmesini, dilin önünü açma ve gelişmesini engelleyen gereksiz yabancı unsurlardan dili kurtarma biçiminde algılamıştır. O, bu yolla, yazı diliyle konuşma dili arasındaki farkın gittikçe azalacağını hedeflemiş; çabalarını bu yönde yoğunlaştırmıştır. Bu tavrıyla Terzibaşı, dil devrimiyle Yeni Lisan hareketi arasında bir yerde durduğu izlenimini vermektedir. Terzibaşı, özleşirmede konuşma diliyle yazı dili arasındaki farkı daraltmayı esas alarak daha çok Yeni Lisancılara yaklaşırken, kelime türetme meselesinde onlardan bir adım öndedir. Zira, Yeni Lisan hareketi dilde yeni kelime türetmeyi hedeflememiştir. Oysa Terzibaşı, dilde yeni kelimelerin türetilmesine sıcak baktığından, Türk Dil Kurumu dilciliğine¹ yaklaşır; ama özleşirmede tedriciliği tavsiye etmesi, mahallî tecrübeleri dikkate alması ve halkın "yeni bir dil" öğrenmeye zorlamasından kaçınılması prensipleriyle Türk Dil Kurumu dilciliğinden ayrılır.

Ata Terzibaşı'nın dilde özleşirme çabalarının, bazı Türk Dil Kurumu dilcileri tarafından iyi anlaşılmadığı da söylenebilir. Meselâ, Hikmet Dizdaroğlu, onun Kerkük Şairleri kitabını tanıttığı yazısında *Ata Terzibaşı, eserini açık ve duru bir Türkçeyle yazmıştır. Öz Türkçenin karşısına çıkıp da Osmanlıca'yı savunanların, dilde özleşmenin dış Türklerle bağımızı kestiğini öne sürenlerin, Ata Terzibaşı'yı okumalarını salık veririz. Dil bilinci olanların, ana diline saygı gösterenlerin, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, katıksız bir Türkçe ile yazmakta güçlük çekmediklerini, üstelik dilde özleşme akımının ne denli yerinde ve yararlı bir akım*

¹ Bu yazıda Türk Dil Kurumunun 1983 öncesi dil anlayışı söz konusu edilmektedir.

olduğunun kanıtlarını bulacaklardır orada, diyerek Ata Terzibaşı'yı, dilin, kayıtsız şartsız özleştirilmesini savunan bir yazar olarak tanıtmaktadır. Dizdaroğlu daha da ileri giderek, bu cümleleriyle Terzibaşı'nın kullandığı sade dili dil devrimi lehinde bir propaganda ya dönüştürmektedir.² Oysa Terzibaşı gerek "Dil Sürçmeleri"nde gerek "Irak Türkleri ve Dil Özleştirilmesi"nde, özleştirmede tutulacak yolu tartışmaya meydan vermeyecek bir dille ortaya koymuştur. Meselâ, "Dil Sürçmeleri"nde TDK'nin ürettiği *onur, genel, evrensel* gibi kelimelerin Türkçeden ziyade Batı dillerini çağırtdığını açıkça ifade eder(Terzibaşı 1966c: 47, Terzibaşı 1966d: 50). Bundan başka, Türk Dil Kurumu dilcilerini özleştirme konusunda şu sözleriyle de uyarılmış olur: *Varsın... dilimiz yüzyıllar içinde özleşsin de beş on yıl içerisinde kötüye kullanılmasın... Dil İnkılâbı öbür inkılâplara benzememelidir. Bunu itidalle gerçekleştirmeliyiz. Yoksa zararı yararıdan daha çok olur* (Terzibaşı 1968b: 47).

Ata Terzibaşı'nın İmlâdaki Tutumu:

Bir dilin yazıya aktarılması alfabeyle gerçekleşir. Türkler tarih boyunca 12 ayrı alfabe kullanmışlardır(User 2006: 26-27). En uzun süre kullandıkları alfabe ise Arap alfabesidir. Bu alfabeyle 1000 yıla yakın çok sayıda eser vücuda getirilmiş ve zamanla klâsik Osmanlı imlâsı diyebileceğimiz bir imlâ geleneği oluşmuştur. Arap alfabesi Azerbaycan'da 1922'de,³ Türk dünyasının diğer bölgelerinde 1927'de,⁴ Türkiye Cumhuriyeti'nde ise 1928'de terk edilerek yerine, Türkiye'de Lâtin, Türk dünyasında önce Lâtin (1927-1939), sonra Kiril alfabesi geçirilmiştir. Irak Türkleri de Osmanlı sonrasında uzun yıllar Arap alfabesini devam ettirmişler ve bütün yazılı ürünlerini bu alfabeyle vermişlerdir. Arap alfabesinin, Türkçenin sesleriyle karşılaşmadığından yola çıkarak geçmişte Türk dünyasında ve Osmanlı sahasında olduğu gibi Irak Türkleri arasında da 1960'ların başında imlâ tartışmaları görülür(H. Hürmüz-

lü 2008: 29-30). O yıllarda Bağdat'ta çıkarılan Kardeşlik (الاخاء) dergisi imlâ tartışmalarının cereyan ettiği en önemli yayın organıdır. Bu tartışmalarda İzzeddin Abdi Bayatlı ve İbrahim Dakuklu imlâda yenilikten yana tavır koyarlarken(Bayatlı 1961: 38-39, Dakuklu 1962: 10-12) İhsan S. Vasfi ve Ata Terzibaşı klâsik Osmanlı imlâsının devamından yanadırlar (Vasfi 1962: 14-16, Terzibaşı 1962a: 26-27, Terzibaşı 1971: 17-20). Bu tartışmaların merkezinde ise "sağır kef" (كف) vardır. İmlâda yeniliği savunanlar bu harfin, eski yazıyla Türkçe eğitim almamış kişilerce nerede kullanılacağını bilinmediğini ve okuma yazmadaki bu zorluğu aşmak amacıyla sağır kef yerine "n" harfinin geçirilmesini isterler. Terzibaşı ise gerek Kardeşlik'teki (الاخاء) yazılarında gerek kendi eserlerinde klâsik Osmanlı imlâsına sıkı sıkıya bağlı kalır. Zira o, imlâyı asla bir şekil meselesi olarak görmez, yazıyı, kültürümüzün bir parçası olarak algılar. Terzibaşı klâsik imlânın Türk dilinin fonetik yapısıyla da doğrudan ilişkili olduğu düşüncesindedir. Nitekim o, sağır kef harfinin Türkçede müstakil bir fonem(ses birimi) olduğunu, atılmasının daha başka sorunlara yol açacağını belirtir. Sağır kef harfinin "n" ile değiştirilmesinin eski eserlerin okunmasını zorlaştıracağını ve bu gibi kelimelerin eski sözlüklerden bulunmasını güçleştireceğini; böylece kültür hayatımıza darbe vurulacağını belirterek söz konusu harfin kullanılmasına devam edilmesini şiddetle tavsiye eder. Terzibaşı sağır kef harfinin atılmasının yol açacağı karışıklıkların bununla da kalmayacağını "ön(اون)-on(اون)", "son(صوكت)-sun(صون)" vb. örneklerde anlam kargaşası yaşanacağına da dikkat çeker. O, imlâdaki asıl gereksiz unsurların, yazılan fakat okunuşta ayırt edilmeyen ص.س.ث ve ز.ض.ظ harfleri olduğunu Türkçenin öz foneminin atılmasıyla imlâda gerçek bir ıslahat yapılamayacağını savunur(Terzibaşı 1962a: 26-27).

Yazar, imlâdaki yerleşmiş şekillerin(klâsik imlânın) değiştirilmemesi icap ettiğini "Elifba Kitabı ve Tavsiyelerimiz" başlığını taşıyan yazısında da açıkça ifade eder. Ona göre, vav (و) harfi üzerine çeşitli işaretler koyarak o,ö,u, ü seslerini birbirinden ayırma gayreti yeni güçlükleri de beraberinde getirecektir. Bu ise yazarın kendi ifadesiyle "abestir". Hele hele,

² Aynı tutum Enver Naci Gökşen'in, Aydın Kerkük tarafından hazırlanan Irak Türkmenleri Ağzında Bilmeceler kitabını tanıttığı yazısında da görülür (Gökşen 1974: 688).

³ Azerbaycan'da Lâtin alfabesine geçilmesi kararı 1922'de alınmış; ancak 1929'a kadar Arap ve Lâtin alfabeleri bir arada kullanılmıştır (User 2006: 224-225).

⁴ Türk dünyasında 1927'den sonraki birkaç yıl içinde de Arap alfabesi kullanılmaya devam edilmiştir(User 2006: 228).

Türkçe eğitim verecek okullara alfabe kitabı hazırlamakla yükümlü üç kişilik bir komisyon, asırlardır kullanılagelen imlâyı, yazıda yenilik (reform) yapmak ve güçlükleri gidermek gerekçesiyle değiştirme yetkisine asla sahip değildir(Terzibaşı 1971: 17-20).

Ata Terzibaşı imlâdaki bu tutumuyla her ne kadar muhafazakâr bir tavır sergilese de Kardeşlik'taki yazılarında yeni harflerin(Lâtin) kullanılması konusunda açık mesajlar da verir. Bilhassa, "Sağır Kef" yazısının sonunda, *Yazımızda gerçek inkılâp ancak ve ancak yeni harfleri kabul etmekle olur*, diyerek imlâ konusunda kesin tavrını ortaya koyar(Terzibaşı 1962a: 27). Ona göre, imlâ konusunda önceki dönemlerde birçok tartışma gerçekleştirilmiş ve sonunda Türkiye'de Lâtin harflerinde karar kılınmıştır. Eski yazıdaki güçlükleri aşmak için de ya meseleye kökten bir çözüm getirilerek yeni harfler kabul edilmeli ya da klâsik imlâyı dokunulmamalıdır(Terzibaşı 1971: 18). Terzibaşı'nın imlâ konusundaki bu yaklaşımı şu şekilde anlaşılabilir: Ya Lâtin harflerini alarak Irak Türklerinin ana vatanla dil ve kültür bağı daha da kuvvetlendirilmeli ya da tarih boyunca süregelen yazılı kültürümüzle olan bağımız koparılmadan yola devam edilmeli.

Öte taraftan, 24 Ocak 1970 tarihinde Irak Hükûmetince Irak Türklerine ana dilleriyle eğitim almak da içinde olmak üzere bazı kültür hakları verilmiş ve Türkmen çocukları için alfabe kitabı hazırlanmıştır(E.Hürmüzlü 2003: 77, Terzibaşı 1971: 17). Ancak bu süreçte, Irak Hükûmeti, siyasî ve ideolojik kaygılarla, ana diliyle eğitim alma hakkının, yeni yazıyla(Lâtin harfleri) birlikte uygulamaya geçirilmesini engellemiştir(S. Saatçi 1997: 155). Hatta, yukarıda sözü edilen komisyonun, eski yazıda yenilik gayretinin ardında Ba's Partisinin baskısının olduğu bilinmektedir. Nitekim, Irak Tanıtma Bakanlığına bağlı Türkmen Kültür Müdürlüğü tarafından çıkarılan Yurt gazetesini ve aynı Bakanlığa bağlı Irak Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği Türkmen Kültürü Bürosu tarafından çıkarılan Birlik Sesi dergilerinde bilhassa, sağır kef harfinin yerine "n" harfinin kullanılması, Irak Hükûmetince, imlâyı siyaset ve ideoloji penceresinden bakıldığının delilleridir(H.Hürmüzlü 2008: 31). İşte, Terzi-

başı'nın klâsik imlâda ısrar etmesinin ardından bu gibi baskılar yatmaktadır. Bu yüzden Terzibaşı, o yıllarda meselenin ilmî bakımından izahına girişerek Irak Türkleri üzerindeki baskılara karşı kalemiyle ve engin birikimiyle mücadele yolunu tutmuştur. Bununla da yetinmeyerek rejimin güdümündeki Yurt gazetesine yirmi yıl boyunca bütün ısrarlara ve baskılara rağmen yazı vermemiştir(Kerkük 2004a:16).

Ata Terzibaşı'nın TDK ile İlişkileri:

Ata Terzibaşı, gerek yazılarıyla gerek eserleriyle nitelikli bir dilci olduğunu isbatlamıştır. Onun Türkiye'deki dilcilik faaliyetlerini yakından takip ettiği de anlaşılmaktadır. 1932'de kurulan Türk Dil Kurumu da o günden beri, dile getirdikleriyle, hatta başlattığı tartışmalarla, Türk dilciliğinin önemli bir kurumudur ve günümüze kadar Türkçeyle ilgili geniş bir alanda(Sözlük, dil bilgisi, kelime türetme, terim araştırmaları, vb.) faaliyette bulunmuştur. Terzibaşı'nın da Kurum'un faaliyetlerine birçok alanda katıldığı görülür. Yazarın, Kurumca çıkarılan Türk Dili dergisinde bugüne kadar üç makalesi yayımlanmıştır. Bu makalelerden birinde, Irak'ın kuzeyinde yerleşmiş bulunan Şebekler hakkında yazılmış bir kitabı tanıtan Terzibaşı, Şebeklerin Türk olduğunu çeşitli yer adlarından örnekler vererek belirtirken, onların çeşitli dua, şiir ve gülbanklarının da Türkçe olduğu bilgisini aktarır(Terzibaşı 1955: 689-690). Diğer makalesindeyse Nurullah Ataç'ın, bir yazısı üzerine Fuzulî Divanı'ndaki bazı kelimelerin okunuşu ve anlamlandırılmasıyla ilgili düşüncelerini ortaya koyar(A. Terzibaşı 1954: 97-99). 3. makalesi ise Kerkük manilerindeki bazı kelimelerle ilgilidir(A. Terzibaşı 1955: 434-436). Terzibaşı'nın bu makalesi derleme çalışmalarına gönderdiği ilk kelime örneklerini de içerir(Terzibaşı 2011: 3). Bundan başka, Türk Dili dergisinin sayfalarında Terzibaşı'nın bir mektubu ve onun ünlü eseri "Kerkük Şairleri" hakkında Hikmet Dizdaroğlu'nun yukarıda sözünü ettiğimiz tanıtma yazısı yer almaktadır(Dizdaroğlu 1969: 789-794). Dergideki söz konusu mektup "Okuyucularımızın Düşünceleri" köşesini yöneten Ağâh Sırrı Levend'e yazılmıştır. Mektupta Terzibaşı bazı kelimelerin (mahdum, sövmek, enfiye) anlam

ve dil bilgisi özelliklerini tartışmaya açarak dil meseleleriyle ne derece ilgili olduğunu ortaya koyar (TDK 1953: 715-716).

Ata Terzibaşı'nın TDK ile ilişkilerinde bir başka önemli husus da Derleme Sözlüğü'ne katkılardır. Terzibaşı 1375 fişle Kerkük'ten derleme çalışmalarına katılmıştır(Terzibaşı 2011: 3).⁵ Ancak bu sözlükte Kerkük ağzından 1230 kelime yer almaktadır(H. Hürmüzlü 1999: 35). O günkü imkânlar ve şartlar düşünüldüğünde, Terzibaşı'nın bu alanda da çok verimli bir çalışmaya imza attığı söylenebilir. Ağzıların, bugün için, yazı dilinin ve günlük konuşma dilindeki yozlaşmaların ağır baskısı altında olduğu dikkate alındığında, ağız derlemelerinin önemi bir kere daha ortaya çıkar. Bu çabalara Terzibaşı'nın Kerkük'ten katılması ise Kerkük ağzının kelime hazinesinin kısıtlı bir parçasının dahi olsa kayıt altına alınması ve Türkologların istifadesine sunulması yolunda atılmış çok önemli bir adımdır. Terzibaşı'nın bu çalışmasını gerçekleştirdiği yıllarda henüz üniversitelerimizde Kerkük ağzıyla ilgili akademik araştırmaların henüz yeterli sayıda ve seviyede olmadığını da hatırlatırsak yazarın dil hazinemizin korunmasına yönelik gayretlerinin ne ölçüde önem arz ettiği daha iyi anlaşılır.

Geniş bir kitap koleksiyonu barındıran Türk Dil Kurumunun kütüphanesinde yazarın şu kitapları bulunmaktadır. *Kerkük Hoyrat ve Manileri, Kerkük Eskiler Sözü, Kerkük Havaları, Kerkük Şairleri, Türkman Keşklü, Faiz'in Şiir Anlayışı, Arzı Kamber Matalı, Arzı Kamber (Kerkük Ağzı)*. Bu arada, Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Sözlüğü'nde yer alan Kerkük ağzından derlenmiş kelimelerin sözlüğe kaydedilmesi sırasında pek çok anlam ve telâffuz(imlâ) hatalarının yapıldığı da hatırlatılmalıdır(H. Hürmüzlü 1999: 36-38).

Türk Dil Kurumu, yazarın Türk diliyle ilgili çalışmalarını dikkate alarak ve Kurum çalışmalarına katkıda bulunmasını göz önünde bulundurarak ona Mayıs 1964'te yardımcı

⁵ Aynı çalışmaya İ. Abdi Bayatlı 200 fişle katılırken, Nermin Neftçi'nin gönderdiği fiş sayısı tesbit edilememiştir. (Derleme Sözlüğü, 1. cilt, s. LV) . Ek- I cildindeyse derlemeye katılanlar Mehmet Gözsünoğlu, Cemil Emin, Nermin Neftçi, M. Taha Kayacı'dır. Bu cilt derlemeye katılanların adları verilmeyle beraber kaç fiş gönderdiklerinden söz edilememiştir(Derleme Sözlüğü, Ek-1 cildi, s. XIV).

üyelik, Haziran 1996'daysa şeref üyeliği tevcih etmiştir(S. Saatçi 2004: 23).

Ata Terzibaşı'nın Derlemeciliği:

Bilindiği gibi, Türk dili ve edebiyatı çalışmalarında zaman zaman sahada derleme yoluyla dil, edebiyat ve folklor ürünleri toplanır. Bu tür malzemeler o dilin zenginlikleri ve tarih içindeki gelişme safhalarının delilleridir. Derleme çalışmaları bazen bir heyetle yürütülebileceği gibi bazen de araştırmacıların şahsî gayretleriyle gerçekleştirilir.

İşte, Irak Türklerinin gerek dil gerek folklor ve edebiyat ürünlerinin derlenmesinde, kayda geçirilmesinde ve bunların işlenerek çeşitli eserlerde toplanmasında en önde gelen isim Ata Terzibaşı'dır. Nitekim, Mahir Nakip, kaleme aldığı "Kerkük'ün Kimliği" eserinde onu "tek kişilik Kerkük araştırma enstitüsü" olarak tanıtmaktadır(Nakip 2007: 346).

Terzibaşı'nın, *Kerkük Hoyrat ve Mânileri, Kerkük Havaları, Şarkılar ve Türküler, Kerkük Eskiler Sözü, Kerkük Ağzı Türkmence Sözlük ve Arzı Kamber Matalı -Kerkük Ağzı*⁶ gibi eserleri tamamıyla derlemelerden oluşmuştur. Bunlardan Kerkük Hoyrat ve Mânileri'nde(3 cilt) toplam 2050 civarında hoyrat ve mâni(Elçin 2004: 12), Kerkük Eskiler Sözü'nde de 700 kadar atasözü yer alır(Elçin 1963: 61). Terzibaşı bu eserlerinde çok sayıda edebiyat ve dil malzemesini toplayarak araştırmacıların ve ilgililerin istifadesine sunmuştur. Bundan başka, onun 1950'li yıllarda Türk Dil Kurumunun gerçekleştirdiği söz derleme çalışmalarına katıldığını ve Kurum'a 1375 fiş gönderdiğini; böylece Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nde Kerkük ağzından da kelimelerin yer almasını sağladığını yukarıda belirtmiştik. Terzibaşı'nın söz derleme çalışmalarına katılarak Kerkük yöresinden de kelimelerin bu dev eserde yer almasını sağlaması Türk dilinin yayılma alanlarının tesbitinde son derece önemlidir. Deleme Sözlüğü'ndeki 1230 kelime tek başına Kerkük ve yöresinin Türklüğünün en önemli delilidir. Hele hele, Irak'ta gerek Krallık gerek Cumhuriyet ve gerek 2003 sonrasında, bu yörenin etnik

⁶ Bu eser Azeri sahasının önemli bir ürünü olduğundan, Irak'tan başka Tahran ve Bakü'de de yayımlanmıştır (Buluç 1976: 203).

yapısının değiştirilmesine yönelik çabaların ortaya konduğu göz önüne alındığında, Terzibaşı'nın söz konusu derlemelerinin kıymeti bir kat daha artmaktadır.

Terzibaşı'nın dil derlemeciliğinde ortaya koyduğu en önemli eserse "Kerkük Ağzı Türkçe Sözlük"tür. Bu eserin şimdilik, yalnızca birinci cildi yayımlanmıştır. Bu sözlüğün temelleri Terzibaşı'nın 1952'de Türk Dil Kurumunun başlattığı halk ağzından söz derleme çalışmalarına dayanır. Yazar, Kuruma gönderdiği kelimelerin bir kısmını 1955'te Türk Dili dergisinde çıkan "Kerkük Manilerinde: Bilinmiyen Türkçe Sözlük" makalesinde yayınlamış(A. Terzibaşı 1955: 434-436), sonraları derlemelerini genişleterek bu sözlüğün maddelerini oluşturan Kerkük ağzının orijinal kelimelerini toplamaya başlamıştır(Terzibaşı 2011: 3-5, S. Saatçi 2012: 34-35).

Eserin elimizde bulunan birinci cildi incelendiğinde, halk ağzından alınan çeşitli terimlerin, mecazların, ses taklidi çocuk kelimelerinin, bazı tarihî ve coğrafi adlarla, insan adlarının değişik şekillerinin madde başı yapıldığını görürüz. Bu maddeler sözlükte hem Arap hem de Lâtin harfleriyle kaydedilmiştir. Sıralama ise Arap harflerine göredir. Yazar, eserin ön sözünde Lâtin harflerini kelimelerin telâffuzunu tam verebilmek amacıyla kullandığını belirtmiştir. Bu haliyle Kerkük ağzı kelimelerinin birçok ses ve yapı özellikleri ortaya çıkacaktır. Kerkük Ağzı Türkçe Sözlük'te kelimelerin açıklanmasında kullanılan tanıklarsa Kerkük halk edebiyatından alınmış atasözü, deyim, hoyrat, mani, türkü, tekerleme, bilmece, kalıp söz, dua ve beddua örnekleridir. Sözlüğün maddelerindeki kelimeler ve tanıklarda geçen bu gibi verimler Kerkük ağzının eşsiz örnekleri olup Türk dilinin ve kültürünün, Irak coğrafyasında dünden bugüne uzanan pek kıymetli dil yadigarlarıdır.

Ata Terzibaşı'nın, derlemelerden elde ettiği malzemelerin birçoğu edebiyat ürünleri olmasına rağmen dilcilik açısından da önemli kaynaklardır. Bu gibi eserler Kerkük ağzının kelime hazinesinin ortaya çıkarılmasında, ses ve şekil bilgisinin anlaşılmasında önemli ipuçları barındırır. Ancak bu eserlerin ilk baskılarının Arap harfleriyle olması ve Türkiye'de

daha sonraki baskılarında transkripsiyon işaretlerinin ya hiç kullanılmayışı ya da sınırlı bir şekilde kullanılması eserlerin dilcilik bakımından işlenmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim, Sadettin Buluç, Terzibaşı'nın "Arzı Kamber" eseriyle ilgili makalesini yayımlamadan önce bu eserdeki ses(fonetik) ve şekil(morfoloji) inceliklerini Kerküklü dostlarından Suphi Saatçi ve Nilüfer Rejioğlu'na okutmuş, kaynak kişi olan Kadriye Hanım'ın ses bandını da Kerküklü Türkolog Hüseyin Şahbaz eliyle temin ederek metni bir kere daha gözden geçirmiş, böylece eserin dil yönünden işlenebilmesini sağlamıştır(Buluç 1976: 203-204).

Ata Terzibaşı'nın derlemeye dayanan eserleri basit mecmualar olmanın çok çok ötesinde birer ilmî çalışma ürünüdür. Bu eserler, içerdiği malzemelerin yanı sıra ele aldığı edebî türler hakkında geniş ve derin incelemeleri de içerir. Bunlar Terzibaşı'nın yarım asrı aşan bitmez tükenmez enerjisinin ve birikiminin olgun meyveleridir.

Ata Terzibaşı'nın Gazeteciliği:

Irak Türklerinin basın yayınla tanışmaları 1869 yılında, Bağdat'ta çıkarılmaya başlanan Zevra gazetesiyledir. Bu gazete devrin Bağdat Valisi Mithat Paşa öncülüğünde ve Ahmet Mithat Efendi'nin başyazarlığında okuyucuya sunulmaktaydı(Terzibaşı 2005: 19, Nakip 2007: 334-339). Daha sonra, bilhassa 2. Meşrutiyet'in ilânını takip eden dönemde, Osmanlı'nın bütün diyarlarında olduğu gibi, Kerkük'te de birçok dergi ve gazete yayımlanmaya başlanmıştır. Ancak Irak Türkleri için bu yayın organlarından Beşir gazetesi ve Kardeşlik dergisinin yeri apayındır. Beşir'in doğmasında ve Kardeşlik'in gelişmesinde, Türk diline ve kültürüne gönül vermiş iki hukukçu arkadaş Habib Hürmüzlü ve Ata Terzibaşı'nın çok önemli katkıları vardır. Hatta, Terzibaşı Beşir gazetesinin Türkçe bölümünü tamamıyla kendisi üstlenmiş; işine müdahale edilmemesini de şarta bağlamıştır(H.Hürmüzlü 2004: 78). Terzibaşı, Beşir gazetesinde "Folklor Araştırmaları" köşesini kurarak pek çok atasözü ve deyimün gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Habib Hürmüzlü de kendisiyle bir süre önce gerçekleştirdiğimiz bir röportajda bize bu iki yayın organının, kendilerinin yazı

hayatında nasıl bir yer işgal ettiğini şu sözlerle anlatmıştı: *Beşir bizim bir gençlik denememiz idi. Bu denemeyi geliştirerek hizmetimizi sonradan Bağdat'ta Kardeşlik dergisinde devam ettirdik.* (Ö.Saatçi 2011: 20).

Beşir gazetesinin ömrü 26. sayısında son bulmasına rağmen⁷, Kardeşlik dergisi çok daha uzun soluklu olmuş; 1961-1976 yılları arasında Irak Türklüğünün kendini dış dünyaya tanıtmada lokomotif rolünü üstlenmiştir. İşte, bu lokomotif yakıt taşıyanların en başında Ata Terzibaşı'yı görmekteyiz.

Gerek Beşir gazetesinin gerek Kardeşlik dergisinin çıkarıldığı yıllarda Irak Türkmenlerinin Türkçe eğitim öğretim faaliyetleri durdurulmuş olduğundan, bu iki süreli yayının Türkmenler için bir mektep haline geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Böylece, Beşir ve Kardeşlik, Türk dilinin Irak Türkleri arasında unutulmamasını ve edebiyatının gelişmesini sağlamıştır. Ata Terzibaşı'nın da yazılarıyla bu yayınlara omuz vermesi, onun ana diline olan bağlılığının ve sevgisinin bir göstergesidir.

Terzibaşı'nın, gazetecilik faaliyetleri içinde, Türk diline ve kültürüne bir hizmeti de geçitli Türk yazarları, şairleri ve fikir adamları hakkında, bilhassa Arap basınında Arapçayla yazdığı yazılardır. Bu yazılara konu olan başlıca Türk yazarları ve aydınları arasında Ziya Gökalp, Yahya Kemal, H.Nusret Zorlutuna, Ahmet Ağaoğlu, A. Hamdi Akseki, Halide Edib ve Abdülhak Hamid sayılabilir (Nakip 2007: 350-351, S. Saatçi 2004: 23).

Bu arada, Ata Terzibaşı'nın, dünden bugüne Kerkük'teki basın faaliyetlerini anlattığı "Kerkük Matbuat Tarihi" eserini de okuyucularımızın dikkatine sunmak isteriz.

Irak Türklerinin en velut yazarı olan Ata Terzibaşı'nın basın yayındaki Türkçe yazıları Türkiye Türkçesinin bu kitle arasında tanınmasında, yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. O, her iki süreli yayında yazdığı Türkçe yazılarla Türk dilini ve kültürünü genç kuşaklara

7 Beşir gazetesi 23 Eylül 1958-17 Mart 1959 tarihleri arasında Kerkük'te yayımlanmış, 14 Temmuz (1959) Katliamına giden süreçte Irak makamlarınca kapatılmıştır. Bu sırada, Ata Terzibaşı da tutuklanmış ve ağır işkencelerden sonra Irak'ın Hille şehrinde üç ay boyunca mecburî ikamete tabi tutulmuştur (Saatçi 1997: 444).

sevdirmiş, yeni nesillerin Türkçeyle kendini ifade edebileceklerini onlara inandırmıştır. Terzibaşı, bu çalışmalarını o yıllarda Türkçe bayrağını Irak topraklarında gönderde tutan kalem ordumuzun yılmaz bir neferi, önden giden atlısıdır.

Dil Sürçmeleri:

Ata Terzibaşı'nın dilticiliğinde ve gazeteciliğinde köşe taşlarından biri de "Dil Sürçmeleri"⁸ başlığıyla Kardeşlik'ta kaleme aldığı kısa makalelerdir. Yavuz Bülent Bakiler, Feyza Hepçilingirler, Oktay Sinanoğlu, Şiar Yalçın, vb. yazarların günümüzde Türkçenin doğru kullanılması amacıyla eserlerinde işledikleri dil meselelerini, Terzibaşı 60'lı yıllarda Kardeşlik sayfalarında gerçekleştirmiştir. Her biri bir sayfa tutan küçük hacimli ama Türk dilinin önemli sorunlarının enine boyuna ele alındığı, tartışıldığı bu yazılar onun dilticilik yönünü aydınlatan önemli verilerle doludur.

Terzibaşı yedi sayı devam eden bu yazılarında bazen dil zenginliklerimizi ortaya koyarken (Terzibaşı 1967: 46, Terzibaşı 1968a: 46) bazen de dilimizdeki galatlara işaret eder (Terzibaşı 1966a: 59, Terzibaşı 1966c: 47). Meselâ, derginin adındaki "kardaş" kelimesinin Türkiye Türkçesi yazı dilinde kalınlık -incelik uyumuna aykırılığının, İstanbul ağzının Rumcadan etkilenmesinin bir sonucu olduğunu (Terzibaşı 1966a: 59), "sürç-i lisan, can-ı gönül, galatat, gidişat," gibi kelimelerin dil kurallarına aykırı olmakla berber zamanla dile yerleştiğini (Terzibaşı 1966a: 59, Terzibaşı 1966c: 47), "Eleğimsağma, mahdum, aks-i sada" gibi kelimelerin Türkçeye Arapçadan geçip nasıl anlam kaymalarına uğradığını (Terzibaşı 1966c: 47, Terzibaşı 1966d: 50, Terzibaşı 1968a: 46) Türkmeneli okuyucusu onun satırlarıyla öğrenir.

Bu yazı dizisinin en ilgi çekici konularıyla yazarın Türk Dil Kurumu çalışmalarından okuyucusunu haberdar etmesidir. Terzibaşı, bu özlü makalelerinde, Kurumun türetmiş olduğu bazı kelimelerin dilde yeni sorunlara yol açtığını, "söz gelimi"nin, Irak Türkleri arasında

8 Terzibaşı, bu dizinin ilk makalesini "AKTUVALİTE" köşesinde "Dil Sürçmeleri" başlığıyla yazmış; dizinin sonraki yazılarında "Dil Sürçmeleri" üst başlığıyla yayımlanmış ve her birine, 2'den devam etmek üzere sıra numarası verilmiştir.

eskiden beri "söz gelişi" biçiminde söylendiğini, bu tutumun Türk dünyasında ikiliğe yol açtığını (Terzibaşı 1966b: 46), "uçak" kelimesinin, isimlerden alet ismi yapan -ku ekiyle değil, -ak ekiyle türetilmesinin, dilin türetme kurallarıyla bağdaşmadığını; ancak bu kelimenin dilde iyice yerleştiğini ifade eder (Terzibaşı 1966b: 46). Bundan başka Terzibaşı, Türk Dil Kurumunun yayımlanmış olduğu Türkçe Sözlük'teki bazı boşluklara ve aksaklıklara da okuyucusunun dikkatini çeker. Meselâ, o tarihlerdeki Türkçe Sözlük'te "mabet" kelimesinin "tapınak" kelimesine gönderildiğini; ancak "tapınak" kelimesinin madde başı yapılmadığını, "minber" kelimesinin sözlükte hiç yer almadığını, "gök" maddesininse "büyük suların rengi" şeklinde açıklandığını, oysa suyun herhangi bir renginin bulunmadığını yazılarına konu eder (Terzibaşı 1966b: 46). Bu arada, dilimizle folklorumuz arasındaki bazı bağlara dikkat çekerek dil-kültür ilişkilerinin canlı örneklerini okuyucusuna ulaştırır. Meselâ, bir yazısında, Türkiye'de yaygın olan "çorba içmek" ifadesine karşılık Kerkük ağzında "çorba yemek" şeklinin yaşadığını, bu kalıplaşmanın ardında, Kerkük'teki çorbaların, Anadolu'dakine göre daha koyu bir kıvamda hazırlanmasının yattığını anlatır (Terzibaşı 1968a: 46).

Terzibaşı "Dil Sürçmeleri"ndeki yazılarıyla Türkiye'deki dilcilik meselelerini ve Türk Dil Kurumunun faaliyetlerini yakından takip ettiğini göstermektedir. Yazar, bu makaleler vasıtasıyla Irak Türklerinin kültür gündemine dil meselelerini katmış ve okuyucularını Türkiye'deki dilcilikten haberdar etmiştir.

Bu yazılar Terzibaşı'nın Türk diline ne ölçüde vakıf olduğunu ortaya koyarken bazı dil konularında yeterince isabetli hükümlere varmadığı da bir tarafa yazılmalıdır. Ancak, biz bu makale vasıtasıyla, onun araştırmacılığının yalnızca folklor ve edebiyatla sınırlı olmadığını, yazarın dil meselelerine de uzanan bir araştırmacı kimliği taşıdığını ortaya koymak istedik. Zira, bu yazıların temel amacının Türk dilinin zenginliğini ve güzelliğini ortaya çıkarmak olduğu aşikârdır. Böylesi hizmetleriyle de Terzibaşı Irak Türkleri arasında öncü bir konuma yükselmiştir.

Ata Terzibaşı'nın Eğitimde Türkçeciliği:

Terzibaşı'nın önemle üzerinde durduğu hususlardan biri de Irak Türklerinin eğitim dilinin Türkçeleştirilmesi meselesidir. O, her şeyden önce Irak Türklerinin yeni nesillerinin ana dilleriyle eğitim almalarının temel bir hak olduğuna inanır. Zaten, ilk Irak anayasası da bu hakkı Türkmenlere vermiştir (E. Hürmüzlü 2003: 20-21). Bununla beraber bu hak uzun süre ya kısıtlanmış veya sulandırılmıştır. Bu soruna çözüm bulmak üzere, onu 1963'te hemşerilerinin başında görüyoruz. 8 Mart 1963'te Ata Terzibaşı başkanlığındaki bir Türkmen heyeti Irak Cumhurbaşkanı Abdüsselâm Arif'le görüşerek kendisine Türkmenlerin çeşitli taleplerini iletmıştır. Bu talep listesinin ilk maddesi Türkmen çocuklarının Türkçe eğitimiyle ilgilidir (Şimşir 2004: 143).

Terzibaşı ana diliyle (Türkçe) eğitim alma hakkını, yalnızca bir kültür adamı olarak değil, hukukçu kimliğiyle de savunur. O, 2006 yılının Ramazan Bayramında Türkmeneli Televizyonunda katıldığı bir mülâkatta, mevcut anayasada ve 24 Ocak 1970'teki düzenlemede, Irak makamlarının Türkçeye eğitim alma hakkını bir millî hak olarak değil de öğrenci velilerine verilmiş bir medenî hak olarak kayda geçirdiklerini, bu durumun, 1971'de Türkçe eğitimin baskı altına alınmasına ve birkaç yıl içinde de bitirilmesine yol açtığını, 2006 Anayasası'nda da benzer bir tutumun bulunduğunu ve bunun Türkmenlerin beklentilerini tam karşılamadığını ifade eder. Terzibaşı, canlı yayında, 70'li yıllardaki bir anısını da anlatarak o günlerde Kerkük'ü ziyaret eden Irak İç İşleri Bakanı Sadun Gidan'a, 24 Ocak'ta (1970) verilen hakların geri alındığını hatırlattığını, Bakanın maiyetindeki bir bürokratınsa, bu haktan öğrenci velilerinin kendi nzalarıyla vazgeçtikleri cevabını verdiğini belirtiyor.⁹ Bu da Terzibaşı'nın endişelerinde ne derece haklı olduğunu gösteriyor. Zira, o dönemde eğitim dilinin yeniden Arapçaya çevrilmesi için Irak hükûmeti, il eğitim müdürlükleri vasıtasıyla okullara düzmece dilekçeler göndermiş; öğrenci velilerinin bu dilekçeleri imzalamaları istenmiş, imzalama-

⁹ <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.asp?page=article&id=9660>

yan veliler çeşitli baskılara maruz kalmışlardır (E.Hürmüzlü 2003: 77-78).

Milletlerin yarınları selâmetle ulaşabilmesi o milletin sahip olduğu maddî ve manevî değerlerin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine bağlıdır. Bu uğurda fertlerin kendi dil ve kültür hazineleriyle buluşturulması, donatılması o milletin hayatîyetini sürdürebilmesi için elzemdir. Ata Terzibaşı bu mukaddes görevi, karşılaştığı bütün zorluklara ve mahrumiyetlere rağmen, Irak coğrafyasında lâyıkıyla yerine getirmiş çok değerli bir Türkologdur. Onun ortaya koyduğu eserler Irak Türklüğünün millî hafızası, kimlik belgesi ve gelecekteki çalışmalar için de en önemli müracaat kaynaklarıdır. Irak'taki Türk varlığının 20. asrın başından beri red ve inkâr edildiği bir ortamda Ata Terzibaşı'nın çalışmaları daha da anlam kazanmaktadır.

O, kalemiyle, Irak coğrafyasında Türk dilinin, edebiyatının ve kültürünün yılmaz bir bekçisi olmuştur. 25.01.2013

KAYNAKLAR:

- Bayatlı, İ. Abdi, Eski Yazıda İmlâ Güçlüğü, Kardeşlik (الاخاء), Temmuz 1961(1. yıl- sayı:3), s. 38-39.
- Buluç, Sadettin, Kerkük Ağzına Göre Arzu İle Kamber Masalı, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, [1976] 1975 - 1976, s. 203-238.
- (Dakuklu) Dakuki, İbrahim, (مشاكلها- اسبابها - علاجها) اللغه التركمانية, Kardeşlik(الاخاء), Mart 1962(1. yıl- sayı: 11), s. 10-12.
- (Derleme Sözlüğü) TDK, Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 12 cilt (ve Ek-1 cildi), Ankara 2009.
- Dizdaroğlu, Hikmet, Kerkük Şairleri [Ata Terzibaşı], Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Mart 1969, C: XIX, 210. sayı, s. 789-794.
- (EHA) Kardeşlik(الاخاء), مع الباحث التركماني عطا ترزي باشي, Mayıs-Haziran 1965(5. yıl-sayı:1-2), s. 14-15.
- Elçin, Şükrü, Kerkük'te Genç Bir Türk Bilginini Ata Terzibaşı Hayatı ve Eserleri, Kardeşlik (İstanbul), Temmuz-Eylül 2004, 23. sayı, s. 11-13.
- Elçin, Şükrü, Bibliyografya/Kitaplar, Türk Kültürü, 7. sayı, Mayıs 1963, s. 60-61.
- Gökşen, E. Naci, Irak Türkmenleri Ağzından Bilmeceler [Aydın Kerkük], Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, (Kitaplar - Tenkit) Ağustos 1974, C: XXX, 275. sayı, s. 688-690.
- Hürmüzlü, Erşat, التركمان والوطن العراقي Kerkük Vakfı yayınları, İstanbul 2003.
- Hürmüzlü, Habib, Derleme Sözlüğü ve Kerkük Türkçesi, Kardeşlik(İstanbul), Nisan-Haziran 1999, 2. sayı, s. 35-38.
- Hürmüzlü, Habib, عطا ترزي باشي رائد الثقافة التركمانية, Kardeşlik (İstanbul) Temmuz- Eylül 2004, 23. sayı, s. 78.
- Hürmüzlü, Habib, Irak Türkmen Ağzı ve Yazılı Metinlerde İmla Sorununa Toplu Bir Bakış, Kardeşlik, (İstanbul) Ekim-Aralık 2008, 40. sayı, s. 26-33.
- KERKÜK, İzzettin, (2004a) Irak Türklerinin Medar-ı İftiharı Değerli Bilim Adamı Ata Terzibaşı, Kardeşlik, (İstanbul) Temmuz - Eylül 2004, 23. sayı, s. 14-16.
- KERKÜK, İzzettin,(2004b) Terzibaşı Bibliyografyası, Kardeşlik, (İstanbul) Temmuz - Eylül 2004, 23. sayı, s. 24-28.
- NAKİP, Mahir, Kerkük'ün Kimliği, Bilgi yayınları(2. basım), Ankara 2007.
- SAATÇİ, Önder, Habib Hürmüzlü ile (Kardeşlik)'ten (Kardeşlik)'a, Kardeşlik (İstanbul) Temmuz-Eylül 2011, 51. sayı, s. 20-22.
- SAATÇİ, Önder, Irak Türkmen Eğitiminin Kronolojisi, Kardeşlik, (İstanbul) Nisan - Haziran 2012, 54. sayı, s. 16-18.
- SAATÇİ, Suphi,(Y. Karayev Vahidoğlu ile birlikte) Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi: 6, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1997.
- SAATÇİ, Suphi, Ata Terzibaşı'nın Hayatından Çizgiler, Kardeşlik (İstanbul) Temmuz-Eylül 2004, 23. sayı, s.22-23.
- SAATÇİ, Suphi, Türkmen Dağarcığı(Terzibaşı'nın Yeni Hazinesi Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük), Kardeşlik, (İstanbul) Nisan-Haziran 2012, 54. sayı, s. 34-36.
- ŞİMŞİR, Bilâl, Türk-İrak İlişkilerinde Türkmenler, Bilgi yayınları, Ankara 2004.
- (TDK) Okuyucularımızın Düşünceleri [Samed Eğitimci Atullah TERZİBAŞI], Türk Dili Dil ve Edebiyat

Dergisi, Temmuz 1953, C: II, 22. sayı, s. 715-716.

TERZİBAŞI, Ata, Şebekler, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Ağustos 1955, C: IV, S: 47, s. 689-690.

TERZİBAŞI, Ata,(1962a) Saçır Kef, Kardeşlik (الاخاء), Nisan 1962(1. yıl-sayı: 12), s. 26-27.

TERZİBAŞI, Ata,(1962b) Yazı Dili Konuşma Dili, Kardeşlik (الاخاء) Ağustos 1962(2. yıl- sayı: 4), s.26-27.

TERZİBAŞI, Ata,(1966a) Dil Sürçmeleri-1, Kardeşlik (الاخاء), Mayıs-Haziran 1966, (6. yıl-sayı: 1-2), s. 46.

TERZİBAŞI, Ata,(1966b) Dil Sürçmeleri-2, Kardeşlik (الاخاء) , Temmuz 1966(6. yıl- sayı: 3), s. 46.

TERZİBAŞI, Ata, (1966c) Dil Sürçmeleri-3, Kardeşlik (الاخاء) , Ağustos 1966, (6. yıl- sayı: 4), s. 47.

TERZİBAŞI, Ata, (1966d) Dil Sürçmeleri-4, Kardeşlik(الاخاء) , Aralık 1966(6. yıl- sayı: 8), s. 50.

TERZİBAŞI, Ata, Dil Sürçmeleri-6, Kardeşlik(الاخاء), Eylül 1967(7. yıl- sayı: 5), s. 46.

TERZİBAŞI, Ata, (1968a)Dil Sürçmeleri-7, Kardeşlik (الاخاء), Mart 1968 (7. yıl- sayı: 11), s. 46.

TERZİBAŞI, Ata,(1968b) Irak Türkleri ve Dil Özleştirilmesi, Kardeşlik (الاخاء), Temmuz 1968, (8. yıl-sayı: 3), s. 47-49.

TERZİBAŞI, Ata, Elifba Kitabı ve Tavsiyelerimiz, Kardeşlik(الاخاء), Temmuz-Ağustos 1971, (11. yıl-sayı: 3-4), s. 17-20.

TERZİBAŞI, Ata, Kerkük Matbuat Tarihi, Kerkük Vakfı yayınları, İstanbul 2005.

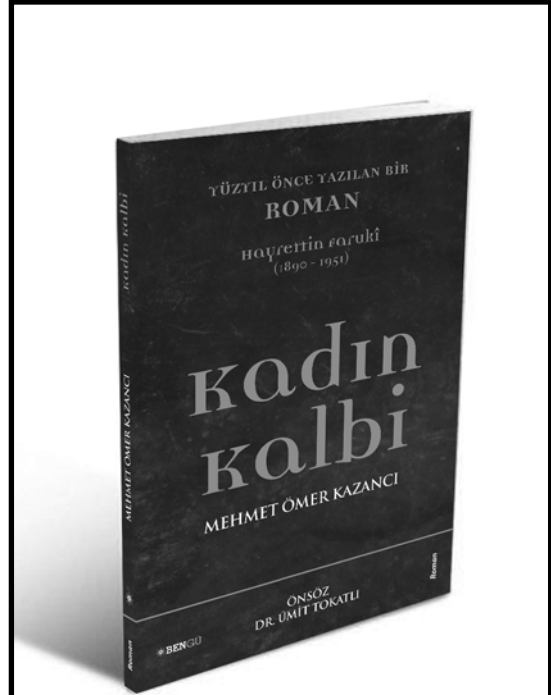
TERZİBAŞI, Ata, Kerkük Açgı Türkmençe Sözlük (1. cilt), Kerkük 2011.

TERZİBAŞI, Ataullah(A. Terzibaşı), Fuzuli Hakkında: Bir Yazı Üzerine, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Kasım 1954, C: IV, 38. sayı, s. 97-99.

TERZİBAŞI, Ataullah(A. Terzibaşı), Kerkük Manilerinde: Bilinmeyen Türkçe Sözler, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Nisan 1955, C: IV, 43. sayı, s. 434-436.

USER, H. Şirin, Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri, Akçağ yayınları, Ankara 2006.

Vasfi, İhsan S., مشاكل الكتابة القديمة في اللغة التركمانية, Kardeşlik (الاخاء), Mayıs 1962, (2. yıl-1. sayı), s. 14-16.

Kadın Kalbi

MEHMET ÖMER KAZANCI

Bu roman bundan yaklaşık yüz yıl önce Musullu bir gazeteci ve yazar olan Hayrettin Farukî tarafından yazılmıştır. Farukî'nin diğer basılan ve basılmayan eserleri hakkında bilgi veren bütün kaynaklarda bu romana işaret edilmemiştir. Roman Farukî'nin yirmi beş yaşındayken yazdığı ilk eserdir. Zamanının tanınan birkaç edebiyatçısı tarafından takriz ile değerlendirilmiştir ve eşsiz bir eser olarak nitelendirilmiştir. Bağdat Müzesi, Milli Elyazması Eserler Merkezinden tek nüshasını ele geçirdiğimiz bu romanı inceledikten sonra Latin harflerine aktararak .nünüze çıkarıyoruz. Edebiyatımızın karanlıkta kalan ufak bir yanına ışık tutarak aydınlatmayı amaçlayan bu çalışmanın değerini takdirinize bırakıyoruz.

KAZANCI

 BENGÜ

Hacettepe Mah. Hamamönü Sk. No: 24
Altındağ/ANKARA
Tel: 0312.311 70 52 Faks: 0312.311 70 32
e-posta: bilgi@ayb.org.tr
www.benguyayincilik.com

www.idefix.com • www.kitapyurdu.com